

Socialdepartementet

Begäran om yttrande över promemorian Fler verktyg i socialtjänsternas arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn, yttrande senast 2023-11-07

Er beteckning: S2023/02226

Länsstyrelsen i Jönköpings län (i det fortsatta ”länsstyrelsen”) yttrar sig över Fler verktyg i socialtjänsternas arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn (DS 2023:15).

Sammanfattning och övergripande synpunkter

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag om att länsstyrelserna föreslås omfattas av anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § i socialtjänstlagen. Vi vill dock betona att införandet av en lagstadgad anmälningsskyldighet i myndigheten kommer kräva tillskott av ekonomiska resurser.

Länsstyrelsen tillstyrker inte utredningens förslag i nuvarande form att återkoppling från socialnämnd ska bli obligatorisk till länsstyrelsen. Länsstyrelsen ser inte att behovet av återkoppling torde vara lika stort för samtliga de myndigheter och aktörer som berörs av den utökade anmälningsskyldigheten. Med hänsyn därtill och då stor försiktighet bör råda kring hantering av känsliga personuppgifter anser Länsstyrelsen att en mer ingående bedömning bör göras av vilka myndigheter som har behov av obligatorisk återkoppling från socialnämnd och att regleringen begränsas.

Att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut och ärenden som berör dem är en av barnkonventionens grundprinciper, vilket utredningen visar god förståelse för. Länsstyrelsen upplever det dock problematiskt att vissa av utredningens förslag ställer barnkonventionens sakartiklar mot varandra, speciellt vad gäller

intrång i ett barns personliga integritet kontra barnets bästa. Enligt barnkonventionen är det viktigt att ingen av sakartiklarna tar ut varandra, det vill säga att man inte ska genomföra något i en artikels namn som skadar barnet i en annan. Att göra intrång i den personliga integriteten kan exempelvis krocka med artikel 16 Rätt till privat- och familjeliv. Länsstyrelsen vill betona ett fortsatt behov av att rättighetsintegrera flera av de förslag som föreslås av utredningen. Länsstyrelsen redogör för dessa synpunkter i texten nedan.

Synpunkter på betänkandets förslag

Länsstyrelsen kommer att lämna synpunkter inom kapitel 7–9 samt kapitel 11. Dessa synpunkter redovisas i kronologisk ordning.

7. Anmälningsskyldighet vid kännedom om eller misstanke att barn far illa

7.5.2: Ytterligare myndigheter ska omfattas av anmälningsskyldigheten.

Länsstyrelsen tillstyrker detta förslag.

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag om att länsstyrelserna föreslås omfattas av anmälningsskyldigheten i socialtjänstlagen vid kännedom eller misstanke om att barn far illa.

Redan idag görs orosanmälningar och i dessa situationer är det svårt för tjänstepersoner att förhålla sig till om anmälan får göras samt vilka uppgifter som får lämnas till socialtjänsten utifrån reglerna i offentlighets- och sekretesslagstiftningen. Genom införande av en lagreglerad anmälningsskyldighet för länsstyrelserna blir det tydligt när anmälan ska göras och bestämmelse om undantag från sekretess blir tillämplig. Det finns även oklarheter kring vilka myndigheter som omfattas av nuvarande anmälningsskyldighet. Länsstyrelsen ser att ett lagstadgat förtydligande av detta skulle ge ett tydligare verktyg för tillämpning av anmälningsskyldigheten.

Länsstyrelsen ser även positivt på förslaget utifrån länsstyrelsernas uppdrag att tillämpa barnkonventionen och barnrättsperspektiv i sin verksamhet. Barnets skyddsintresse väger tungt och därför finns god grund för att den utökade anmälningsskyldigheten även ska gälla länsstyrelserna.

Myndigheternas verksamhet i dess helhet ska omfattas av anmälningsskyldigheten.

Länsstyrelsen lämnar följande synpunkter:

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens rekommendation att inte begränsa eller närmare ange i vilken del eller verksamhetsgren av länsstyrelsernas verksamhet som anmälningsskyldigheten bör gälla. Länsstyrelsen anser att anmälningsskyldigheten ska gälla hela verksamheten, då verksamhetens utformning, arbetsuppgifter och uppdrag är föränderliga.

Länsstyrelsen vill betona att införandet av en lagstadgad anmälningsskyldighet för myndigheten kommer innebära ökade kostnader för utbildning av personal och framtagande av rutiner och riktlinjer för orosanmälningar. Länsstyrelsen delar utredningens rekommendation (s. 521) att utarbetande av rutiner eller vägledning bör kunna göras gemensamt för samtliga länsstyrelser och välkomnar att länsstyrelserna får ett gemensamt uppdrag att samordna framtagande av riktlinjer och utbildningar.

8. Återkoppling till den som anmält oro för barn till en socialnämnd.

8.4.1: Återkopplingens genomförande ska tydliggöras.

Utredningen föreslår att samtliga tillkommande myndigheter och aktörer ska ha rätt att få återkoppling från socialtjänstens om en utredning har inletts, inte har inletts eller redan pågår. Länsstyrelsen anser inte att det finns grund för att rätten till återkoppling ska gälla samtliga myndigheter och aktörer och tillstyrker därför inte förslaget i dess nuvarande form. Länsstyrelsen lämnar följande synpunkter:

Länsstyrelsen uppfattar att förslaget i stort förstärker nuvarande återkopplingsarbete till myndighet som anmäler oro för barn, i syfte att få det att fungera bättre än vad det gör idag.

Länsstyrelsen vill dock problematisera utredningens förslag att rätt till återkoppling från socialnämnd ska gälla rakt av för alla nya anmälningsskyldiga.

Den nuvarande bestämmelsen enligt 14 kap. 1 b§ i socialtjänstlagen föreskriver en skyldighet att återkoppla om anmälaren begär detta,

men ger även socialtjänsten möjlighet att på eget initiativ återkoppla. Socialtjänsten kan i nuläget neka återkoppling om det med hänsyn till omständigheterna framstår som olämpligt. De fall som nämns i utredningen med anledning därav synes främst vara kopplade till socialtjänstens arbete och inte lämpligheten i att mottagaren hanterat dessa uppgifter.

En återkoppling innehåller känsliga uppgifter (att utredning redan pågår eller inletts) och dessa ska hanteras med stor försiktighet och bara när så faktiskt krävs. Länsstyrelserna har i majoriteten av fallen inte behov av att få tillgång till dessa uppgifter för att kunna utföra den egna verksamheten och har därmed inte något behov av obligatorisk återkoppling. Det som anförs i remissen om förtroende för socialtjänsten torde framför allt beröra de myndigheter som arbetar direkt med barn eller har mer kontakt med socialtjänsten.

Vidare anser Länsstyrelsen att en hantering av de känsliga uppgifter som förekommer i en återkoppling från socialnämnd, utan att myndigheten eller aktören själv har ett faktiskt behov av uppgifterna, inte är förenlig med kravet på uppgiftsminimering i dataskyddsförordningen. Eftersom uppgifterna finns i allmänna handlingar hos en myndighet sparas de länge och kan begäras ut. Länsstyrelsen ser inte att behovet av återkoppling torde vara lika stort för samtliga de myndigheter och aktörer som berörs av den utökade anmälningsskyldigheten. Med hänsyn därtill och då stor försiktighet bör råda kring hantering av känsliga personuppgifter anser Länsstyrelsen att en mer ingående bedömning bör göras av vilka myndigheter som har behov av obligatorisk återkoppling från socialnämnd och att regleringen begränsas.

9. Utökade möjligheter att ta del av uppgifter ur misstanke- och belastningsregistren

9.4.1: Socialnämnder ska få en skyldighet att inhämta uppgifter ur misstanke- och belastningsregistren i vissa ärenden.

Länsstyrelsen tillstyrker detta förslag med följande synpunkter:

Enligt artikel 16 i barnkonventionen får inget barn utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. Barnet har vidare rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har diskuterat förslag 9.4.1 med utgångspunkt i artikel 16 och har kommit fram till följande: Utredningen har ett flertal goda argument för att öka säkerheten och tydligheten i hur socialnämnder förhåller sig till barnet och föräldrarna i relation till uppgifter i misstanke- och belastningsregistret. Utifrån att uppgifter ur ovan nämnda register hanteras inom ramen för dokumentationen och beslutsunderlaget (utredningen), och därmed omges av socialtjänstens sekretess där det är vårdnadshavare och barnet som har tillgång till underlaget, så anser länsstyrelsen att det inte finns grund för att bestrida förslaget med grund i artikel 16.

Länsstyrelsen vill dock betona att viss försiktighet kan behöva tillämpas vad gäller frågan om hur ett registeruppdrag från ett syskon eller halvsyskon (15–18 år) dokumenteras i det aktuella barnets utredning (beslutsunderlag). Dock väger skyddet för barnet tungt och det är därför viktigt med vetskap om huruvida barnet bor tillsammans med syskon med kriminell problematik. Om kriminella ungdomar (15–18 år) visar sig bo i samma hushåll som barnet, och inte är kända av socialförvaltningen sedan innan, kan det finnas skäl att överväga huruvida även deras situation behöver utredas.

Länsstyrelsen anser vidare att förslaget motverkar godtycklighet och stärker likabehandling, då vårdnadshavare inte behöver känna sig utpekade i en situation av uttag av uppgifter ur misstanke- och belastningsregistren.

9.5: Skyddet för den enskildes personliga integritet och förtroende för socialtjänsten.

Länsstyrelsen lämnar följande synpunkter:

Barn är särskilt skyddsvärda och barnkonventionen anger specifikt i artikel 19 att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda barn från våld och övergrepp av olika slag. Samtidigt är skyddet för privatlivet för alla människor starkt i enlighet med artikel 17 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, där det anges att ingen ska utsättas för olagligt eller godtyckligt ingripande i sitt privatliv, familj, korrespondens etcetera. Det innebär att förbudet mot godtycklighet kan innefatta även lagliga ingripanden om de inte är förenliga med bestämmelserna, målen och syftena i konventionen eller inte rimliga med hänsyn till de särskilda omständigheterna (se Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, allmän kommentar nr 16 om rätten till

privatliv). Allmän kommentar nr 16 noterar dock att skyddet för privatliv är relativt; vi lever i ett samhälle där det ibland kan vara nödvändigt att inhämta uppgifter om personer. Ett sådant ingrepp får dock endast beslutas av den myndighet som är ansvarig enligt lag och från fall till fall, och åtgärder måste vidtas för att uppgifterna inte når personer som inte är behöriga enligt lag att hantera den.

Artikel 8, Rätt till skydd för privat- och familjeliv, i den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (Europakonventionen) anger i andra stycket att "Offentlig myndighet får inte ingripa i denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välbefinnande, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter." Det kan tolkas som att det finns möjlighet att inskränka den personliga integriteten så som utredningen föreslår, det vill säga att ställa ett barns rätt till skydd mot en vuxens rätt till integritet, men endast om det är nödvändigt. Nödvändigheten att göra ingrepp i den personliga integriteten måste då bedömas i varje enskilt ärende. Artikel 17 och 18 i Europakonventionen talar också om förbud mot missbruk av rättigheter, till exempel förbudet mot att en persons rättigheter används för att inskränka någon annans, och begränsningar i användningen av inskränkningar av rättigheter. Inskränkningar får bara göras i den utsträckning det är tillåtet enligt Europakonventionen.

Utifrån ovan nämnda tolkning kan det finnas skäl att titta närmare på en skrivning om att en socialtjänst ska ha möjlighet att inhämta uppgifter om det gjorts en bedömning i det enskilda ärendet att detta behövs för att utreda barnets behov av skydd, men inte för att det ska göras rutinmässigt. Att uppgiftsinhämtning idag görs godtyckligt, vilket enligt utredningen kan leda till diskriminering, är inte ett tillräckligt skäl för att göra rutinmässiga ingrepp i en persons rätt till personlig integritet. Både godtycklig och rutinmässig uppgiftsinhämtning kan leda till minskat förtroende för socialtjänstens myndighetsutövning. Det är därför viktigt att socialtjänsten kan motivera uppgiftsinhämtningen i det enskilda ärendet. För att bibehålla förtroendet måste den socialtjänst som inhämtar uppgifter också informera berörda personer om möjligheterna att få upprättelse om deras rättigheter kränks.

11. Informationsdelning mellan myndigheter inom socialtjänsten i brottsförebyggande syfte

11.6.1: En myndighet inom socialtjänsten ska i vissa fall få lämna ut information i brottsförebyggande syfte.

Länsstyrelsen tillstyrker detta förslag med följande synpunkter:

Länsstyrelsen ser positivt på att socialtjänsten ska ha möjlighet till mer information om barns livssituation och beteenden för att tidigare kunna identifiera riskfaktorer och erbjuda adekvata insatser. Tidig identifiering av risker för destruktiva beteenden kan leda till att det går att sätta in åtgärder för att förhindra brottslighet. Mer information leder även till att socialtjänsten kan utforma skraddarsydd insatser utifrån barnets behov och omständigheter och det möjliggör även ett bättre samarbete mellan socialtjänsten samt andra myndigheter.

Länsstyrelsen vill dock betona att det är viktigt att ha artikel 2 i barnkonventionen (Icke-diskriminering), som utgör en av barnkonventionens fyra grundprinciper, i åtanke vid förslaget eventuella genomförande, då det kan komma att vara ett godtyckligt antagande vem som riskerar att utöva eller utsättas för brottslig verksamhet eller inte. Utredningen hänvisar på s. 228 till rapporten Skillnader som kan utgöra risk för diskriminering? – En kvalitativ studie om faktorer som påverkar socialsekreterares bedömningar och beslut inom den sociala barn- och ungdomsvården. Enligt rapporten förekommer det förutfattade meningar om olika människor inom socialtjänsten, vilket kan medföra risk för att barn diskrimineras och särbehandlas.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Helena Jonsson med samordnare social hållbarhet Mikaela Dinu Billström som föredragande. I den slutliga handläggningen har också länsråd Johan Löwenadler Davidsson och enhetschef Nina Lindgren medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.